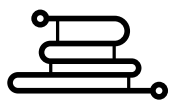

Biblioteka
JANUS

TIM press

Biblioteka
JANUS

Blaže Minevski
SEZONA MASLAČAKA
Izabrane pripovijetke

Naslov izvornika
Sezona na gluvarkite

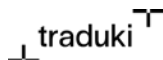
Copyright © Blaže Minevski

© za hrvatsko izdanje:
TIM press d.o.o., Zagreb
tim.press@tim-press.hr
www.tim-press.hr

© of the translation: S. Fischer Foundation by order of TRADUKI

Sva prava pridržana

ISBN 978-953-369-028-5

traduki

Objavljivanje ovog djela omogućeno je uz potporu književne mreže TRADUKI, čiji su članovi Savezno ministarstvo za Europu, integraciju i vanjske poslove Republike Austrije, Ministarstvo vanjskih poslova Savezne Republike Njemačke, Švicarska zaklada za kulturu Pro Helvetia, austrijska Interesna zajednica prevoditeljica i prevoditelja po nalogu Saveznog ministarstva za umjetnost, kulturu, javnu upravu i sport Republike Austrije, Goethe-Institut, Javna agencija za knjigu Republike Slovenije, Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Resor za kulturu Vlade Kneževine Liechtenstein, Zaklada za kulturu Liechtenstein, Ministarstvo kulture Republike Albanije, Ministarstvo kulture i informiranja Republike Srbije, Ministarstvo kulture Rumunjske, Ministarstvo kulture Crne Gore, Ministarstvo kulture Republike Sjeverne Makedonije, Ministarstvo kulture Republike Bugarske, Sajam knjiga u Leipzigu i Zaklada S. Fischer.

BLAŽE MINEVSKI

Sezona maslačaka

Izabrane pripovijetke

Preveo s makedonskog i pogovor napisao
Tomislav Rovičanac

Zagreb, 2023.

Sadržaj

Zakon o psima	7
Povijest poraza	13
Kronika o nestanku Petelina	39
Rep u ustima	45
Smrt je sramotna stvar	53
Doček	61
Praznik	71
Sive, sive - čule, čule	77
Zemlja	85
Klupko	93
Pismo	99
Suze u očevim očima	107
Pristupni govor akademika Sisoja	115
Sezona maslačaka	123
Majstor	129
Savršeno pamćenje smrti	135
Balkan za djecu	141
U predjelima same inteligencije	149
Pogovor	153
O <i>Sezoni maslačaka</i> , knjizi izabраниh pripovjedaka Blaže Minevskog (Tomislav Rovičanac)	153

Zakon o psima

Pas Mile Štuke, mješanac s određenim stažem lutalice, danas je, nakon mnogo godina neizvjesnosti, zakonom o zaštiti i dobrobiti pasa definitivno postao netko i nešto, ali s obzirom na svoj osjećaj za nepravdu, čak i da mu je netko objasnio što dobiva zakonom, on ne bi bio nimalo sretan, znajući da čovjek pored njega, onaj koji prodaje vezice za cipele, koje nitko ne kupuje, uopće ničim nije zaštićen, a najgore od svega je što ni u čije krilo ne može prileći, kao što on u njegovom leži već godinama. Pogled na prolaz pokraj tržnice uvijek je isti: Mile Štuka sramežljivo stavlja zdjelu s cvijećem uz kutiju s vezicama držeći psa u krilu poput bebe. U zakonima što su ih usvajale i ukidale razne strukture vlasti Mile Štuka nije bio ni čovjek ni pas; nije imao pravo na mirovinu, na socijalnu pomoć, niti mu je bio dopušten ulazak u barake iza tržnice; dva puta je izbačen poput krpe, zajedno sa psom. Nakon toliko pokušaja da se uklopi u sustav Mile je digao ruke od sustava, ali i sustav je

digao ruke od njega, ostavio ga je da sjedi u pasažu, u najprometnijem dijelu grada. A Mile Štuka sjedio je na pločniku ne ljuteći se na one koji imaju i ne radujući se tuđoj nesreći. Imao je razumijevanja za one koji nepotrebno lažu, pa čak i za aktiviste iz udruge „Anime Mundi“, koji su ga, nakon svih obećanja da će pomoći s invalidskim kolicima za psa, ostavili da psa satima drži u krilu, a zatim nosi u napuštenu zgradu Uprave za hranu gdje bi prespavali pokriveni deklasiranim dostavnicama, molbama i predstavkama. Prvi se u zoru budio pas mičući ušima kako bi rekao da je budan. I to je bilo sve što je mogao učiniti prije nego što bi se pokušao dići na prednje noge.

U novinama koje mu je dao kontrolor tržnice prije mokrenja u prokopu pasaža, Mile Štuka pročitao da je vlada donijela zakon o zaštiti i dobrobiti pasa. U početku je bio pomalo zbunjen pa, zastavši na trenutak s prstom na zarezu, zaključio da zna što je zaštita, ali ne zna što je dobrobit. To mora biti nešto dobro, pomisli i, samo što pomaknu nokat oštar kao pero, otkri da je „dobrobit“ nešto što se postiže ispunjavanjem uvjeta utvrđenih zakonom, uključujući smještaj, životnu sredinu, prehranu, medicinsku njegu i društveni kontakt. Vrativši prst, to isto pročitao još jednom, a poslije i još nekoliko puta. Kad se sunce pojavi na drugom kraju prolaza, pas je već bio ispružen na nogama Mile Štuke. I uopće se nije zamarao činjenicom da je prijatelj, iz svega što je pročitao o dobrobiti, razumio samo nešto u vezi s nekakvom hranom i nešto u vezi s nekakvom zaštitom. Zatim

počne čitati redom. Program je obuhvaćao tretman pasa lotalica, neregistriranih i registriranih, zatečenih na javnom mjestu bez prisutnosti vlasnika. Postupak uključuje hvatanje od strane stručnih osoba i smještanje u skloništa, kao i tretman koji sadrži kastraciju, to se na tebe ne odnosi, reče, zdravstveno tretiranje, označavanje čipom, što je to čip, upita, i vraćanje u područje na kojem je uhvaćen. U slučaju zarazne bolesti, slijedi smrt na human način, pročita i strese se, trznuvši nogama, gledajući psa koji je sanjao kako plješće šapama. Jednom ga rukom pomilova, a drugom izravna novine što su treperile od propuha u prolazu; „Vlasnici pasa moraju postaviti znak koji pokazuje prisutnost psa, bez obzira na to je li pas opasan ili nije. Opasni psi su oni psi koji su bez razloga napali čovjeka ili su zatečeni u organiziranoj borbi životinja; psi određenih pasmina i njihovi mješanci koji mogu predstavljati opasnost za ljude i životinje, i koji su testom soci... jali ... zacije proglašeni opasnim psima...” Što je to soci... jali... zacija, upita gledajući sliku ispod teksta, ali ljudina s brkovima ništa ne reče, pa Mile Štuka nastavi mrmljati slijedeći prst: „Vlast je nadležna da skuplja pse... i to treba raditi tako da ne uzrokuje bol i patnju“, pročita i po inerciji zgužva novine.

Nekoliko minuta kasnije, pošto su prošli činovnici koji su išli na pauzu prije sljedeće pauze, Mile Štuka ponovno se vrati novinama; „Zakon o dobrobiti pasa propisuje minimalne uvjete u pogledu njihovog uzgoja, držanja, njege i smještaja; ne smiju biti izloženi

gladi i žeđi; moraju biti zaštićeni od neudobnosti i smješteni u odgovarajuće okruženje; moraju biti zaštićeni od boli, ozljeda i bolesti, i ne smiju biti izloženi strahu i tjeskobi..." U drugim okolnostima pročitao bi novine do kraja, ali sada ih savije, gurne u mantil, pokupi kutiju s vezicama za cipele, uzme zdjelicu s dva-tri metalna novčića na dnu, stavi ih u naprtnjaču, a zatim podigne pospanog psa i krene uličicom do mjesta gdje su boravili bez odobrenja. Kasnije, tijekom noći, a dugo nisu mogli zaspati – pas jer se bio naspavao, a on jer je bio uzbuđen onim što je pročitao – ustrajno je pokušavao shvatiti što to znači zaštićen od neudobnosti, boli, ozljede ili bolesti; da se možeš normalno ponašati; da nisi izložen strahu i tjeskobi, a zatim se prisjeti nebrojenih godina što su prošle, i sjeti se čovjeka kojeg su zvali Enciklopedija. On je uvijek prvi počinjao pjevati, izvlačio je pjesme odnekle s dna duše, a onda su svi za njim pjevali kao ludi, i to svako jutro točno u pet i trideset. Ili onaj što je govorio da živi zahvaljujući pticama koje ga obožavaju. Mnogo je puta satima promatrao golubove. I oni žive, i raduju se životu, kaže. Ptice sanjaju, reče, imaju tajne i znaju voljeti, baš kao i mi; ptice imaju svoja očekivanja i nade. Radi ptica vrijedi živjeti. A one nemaju doma, nemaju nikog, a opet se raduju životu, reče i ode. I nikad se ne vrati. Nakon nekog vremena dođe drugi: „Teško mi je, brate! Najteže mi je kad razmišljam o životu; pitam se što bi bilo da se nije dogodilo to što se dogodilo tako kako se dogodilo.“ Imao je tvrtku za tartufe, skupe gljive, s dvadeset

Ne treba mi mnogo; samo se moram usredotočiti, uporno se zagledati i bit ću to što vidim. Samo, da se razumijemo, moram priznati, tako sam se prevario, tako sam se zeznuo. Sedam sam sati promatrao kotač na potoku nasuprot, onaj što se stalno vrti, onaj što toči vodu za vrtove u Zezovu. Zamišljao sam da sam krug, da nemam kraja ni početka, pa sam tako, tko zna kako, progutao rep, brate moj, ljepoto moja neviđena. Sad te gledam, no sad je situacija drukčija; sad se ne mogu usredotočiti, ne mogu gledati s intenzivnom upornošću, ne vidim dobro zbog repa. A osjećam, i rep se polako smanjuje, nestaje; još malo i sam ću se progutati, nestat ću. Zato te želim zamoliti; pomози brate, ako imaš dušu, kaže, možda ćemo si u budućnosti trebati, još nismo za bacanje. Ako me ti danas spasiš, ja ću tebe spasiti sutra; stajat ću s tobom na barikadama, brate; nikad se ne zna, kotač se okreće.

Smiluj se, prijatelju, ljepoto neviđena, reče i zašuti.

I smilovao sam se, u stvari vidio sam da se već dopola pojeo; vilin konjic je jedino stvorenje na svijetu koje se, ako mu vlastiti rep uđe u usta, ne može spasiti; jede se malo po malo do kraja. Kad mu ostane samo glava, past će poput otpalog zrna na tlo, kažem sebi. Zgrabio sam ga kandžama, skinuo s paučine, pokušao mu izvući rep, ali on je stiskao zube kao lud: „Otvori usta“, kažem, a on samo koluta očima, ne može ništa reći. Pokušao sam još jednom; zgrabio sam ga lijevim kliještama za glavu, desnim malo niže. Povukao sam, pokušao sam ga izliječiti

od njega samog koliko sam mogao, no ipak nisam uspio. Tada sam si rekao, što da se sam jedeš, pojest ću te ja, i progutao sam ga. Sad već gledam u anđela u kupoli crkve i pokušavam biti anđeo. Ako je on mogao biti anđeo, zašto ne bih mogao i ja, kažem si. Gledat ću koliko treba; gledat ću ustrajno, i bit ću anđeo. A kad budem anđeo, kad postanem anđeo, rasplakat ću mamu svima koji misle da sam rak; običan, crveni, riječni rak.

Smrt je sramotna stvar

Sto godina je ništa ako misliš da imaš osamnaest! Uvijek samo osamnaest! U stvari, što će mi sve te godine, prijatelju. Godine trebaju državi. Meni su dovoljne ruke, noge, oči, uši, usta i ona stvar. Koga briga koliko godina pijem kiselo mlijeko s medom, orasima i cimetom? I koliko puta idem na zahod. Ja samo gledam svoja posla. I nikad ne govorim o smrti. Smrt je sramotna stvar. Nijemo ležiš na odru pod pokrivačem od paučine; bijele dlake vire ti iz nosa, a ljudi dva sata stoje samo zbog tebe, iako više ne mogu stajati, ne drže ih noge. I zašto da stoje! Imam obzira prema ljudima. Ja sam dobro odgojen čovjek. Nikada nisam dopustio da itko pati zbog mene. Ja da ležim, a svi ostali da stoje! Što je to; sramota je to! Ne želim se sramiti pred ljudima. Ne želim biti nekulturan, neuljudan, ne želim biti tamo gdje je smrt. Želim gledati svoja posla. I gledam svoja posla. Svaki dan jedem kiselo mlijeko, med, orahe i cimet. I ne samo to, da se razumijemo. Svaki

preko druge, već su preteške da si sam može obrisati krv koja mu curi iz usta i nosa. Sad razumijem zašto je govorio da je smrt sramotna stvar.

Mama je budna dočekala i drugi dan u bolnici. Tata se puno znojio i često se gušio. Mama je tjerala muhe, masirala mu hladnu ruku i čekala da otvori oči kako bi mu rekla da smo svi poredani uz njega kao za slikanje. U hodniku je šetao starac na štakama; jastuk pod tatinom glavom bio je mokar; ruka mu je visjela preko ruba kreveta. Dvapat se pokušao okrenuti na drugu stranu, ali više to nije mogao. Liječnik je stalno govorio da se ne smije micati jer bi mu se krv mogla izliti u glavu. Oni sad ništa ne mogu; moramo samo čekati i moliti se da se krv prestane širiti. Tri dana svi liječnici govore isto, i čekaju. Lijek je još samo čekanje i nada. Mama ostaje šćućurena uz krevet. Suze joj teku po rukama kao ljekovita voda, a tati nikako ne može pomoći. Ne može ga ni okrenuti na drugu stranu. Stalno se plaši da će prestati disati.

U našoj jedinjoj sobi svi sjede pokraj kreveta i šute. Ispred mene sjedi starica tatinih očiju i sama sebi nešto govori. Iz poderanog džepa suknje vadi nekakvu zgužvanu krpnu, gužva je u rukama, ne zna što će s njom: ona ne zna da je ovo ispred nas tata, da joj je sin, njezino šesto dijete, ono koje je onako maleno čuvala cijelu noć pokraj ormara, koje je ostalo živo, spasilo se: sin joj je, a ne može se sad sjetiti ni njegovog imena. Majka, jedina na svijetu, koju drže samo kosti, još ne zna da joj je sin mrtav: misli da pravimo svadbu: „Baka“, kaže netko, „misli da te ženimo.“

Baka ništa nije kriva, kažem si, a ona baš tada počne plakati, psuje sve u sobi, proklinje ih što su poprskali sina vrućom vodom. Naglas plače; bore joj postaju rijeke, oči postaju jezera; slapovi padaju u posudu s brašnom pokraj očeve glave.

U sobi je još uvijek mračno. Mračno je bilo i u bolnici u zoru kad je tata po drugi put otvorio oči. I sve je bilo tako kratko. Tata nikad nije vjerovao da se može tako umrijeti. Hladan na lijevoj strani, zgrčen, sićušan poput grumena, zavučen pod pokrivačem poput uplašenog djeteta. Smrt mu je dolazila iza leđa. Košulja mu je bila natopljena, i teška, čelo mu je polako tamnjelo posuto finom vlagom. Okrenuo je glavu prema majci, otvorio oči, zrak mu je proključao u prsima, ispario i već je bio dan. Vrijeme je nastavilo teći iz staroga zahodskog vodokotlića u bolničkom zahodu.

I više nije bilo vremena za san. A tata se želio vratiti kući, napraviti malu kućicu pokraj rijeke s vrtom i sjenom od vinove loze. Samo je čekao da otplati kredit koji je uzeo za žbukanje sobe u kojoj smo živjeli, a onda da počne s kućicom pokraj rijeke. Već mi je bio rekao da će tamo voditi unuke, pit će vodu iz zdenca kod velikog oraha i gledati kako svjetlucaju ribice u vodi što žubori. Gledat će viline konjice kako se igraju bijelim cvijećem iza kamenja.

Prijatelji iznose tatu kroz našu neožbukanu sobu; dvorište je puno uzdaha, a na ogradi stoje poslagani vijenci i poklopac lijesa. Tata se odleđuje. Led se topi s obrva, odmrzava se lice i puca hladnoća nakupljena

u borama. Učini mi se da se cijelo tijelo izdužuje ispod pokrivača u lijesu koji je kupilo poduzeće. Prije nego što su crni konji krenuli prema pogrebnom zavodu, izišla je i ona da ga isprati; u ruci je držala svoj bijeli rupčić, ali nije znala što bi s njim; nije znala zašto je izišla. Za nju se njezin sin možda još nije rodio, a ona nije bila ovdje. Netko je nesumnjivo ukrao bakino vrijeme.

zloba. U svakom slučaju, napisao sam esej o homoseksualnosti, ali nije ga tako jednostavno objaviti. Ako bi ga mogao objaviti, bio bih ti jako zahvalan. Također imam i jednu Flaubertovu studiju, studiju o vitrajima, jednu studiju o nadgrobnim spomenicima i jednu veliku studiju o romanu, no meni je najvažnija studija o pederima kroz povijest, s posebnim naglaskom na revolucije i umjetnost...“ I tu je kvaka, što bi rekao John ‘Yo-Yo’ Yossarian. U prognozu nisam uključio homoseksualce. Kad bih ih stavio u izračune, magnituda potresa bila bi izvan Richterove ljestvice. „Zrak miriše na mješavinu soka od jabuke i morskih algi. Galebovi prelijeću mašući krilima. Čini mi se da sa svih strana traže nešto važno, pa čak i ja sam kao da sam nešto morsko, traže me da mi kažu da me razumiju, da smo zajedno. Galebovi znaju da bih jednog dana želio da mi oči budu otvorene k nebeskoj širini, i da tamo promatram vječnost, koju ovdje još ne poznajem. Vrijeme prolazi čak i kada ptice hodaju po zemlji. Donijet ću pero! Moraš ga odnijeti u onu radnju ili manufakturu za papir, pera i tinte! Pero je seizmografska igla srca! Pero će postojati i kad mene ne bude! Pričekaj, odmah se vraćam!“

U tom trenutku, dok sam čekao da se vrati, a ja nemam više što čekati, dogodilo se ono što se dogodilo. Mehanička igla stroja počela je bilježiti podatke o kretanjima što su se događala u masi zemlje, vremenu njihovog pojavljivanja i duljini trajanja, kao i jačini potresa. Ili sam barem ja tako mislio. Kad sam izvadio zapis iz seizmografa, mogao sam vidjeti

amplitude pulsiranja. A tlo je i dalje podrhtavalo, činilo se da je epicentar ispod mene. U tom sam trenutku shvatio da mi je cigareta pala i da pod već gori. Pravi raj je izgubljeni raj, pomislio sam izjuriivši na ulicu po kojoj je prolazilo nekoliko tisuća muškaraca i žena, mašući zastavama i transparentima. Povorka me privukla kao vrtlog. Kad smo skrenuli na trg, bilo je prekasno da iziđem iz stroja. Jedan postariji muškarac nosio je natpis na kojem je pisalo: „Moj sin je peder“, a žena koja je marširala pored njega glasno je vikala da joj je kći lezbijka. Kao seizmograf s bogatim iskustvom znao sam da seks može biti uzrok razornog potresa s nesagledivim posljedicama, ali u tom trenutku jedino sam gledao kako da se izvučem iz gužve, a da me ne primijeti nitko od onih što su provirivali iz dućana i stanova. Pokušao sam se probiti kroz gomilu, ali imao sam osjećaj kao da lebdim iznad pločnika. Mogao sam reći da napamet znam Marcela Prousta, da nisam običan seizmolog, ali u tom trenutku eksplodira šok-bomba ispred mene i više se ne sjećam jesam li bio dio povorke ili samo divan, mudar, zamišljen, zanesen, prigušen glas koji proizvodi zvukove izvan zuba i usana, izvan grla, u predjelima same inteligencije.

Pogovor

O *Sezoni maslačaka*, knjizi izabраних pripovjedaka Blaže Minevskog

Blaže Minevski spisatelj je koji se pojavio u književnosti osamdesetih godina prošlog stoljeća i za svoje je dosadašnje stvaralaštvo dobio niz značajnih književnih nagrada. Njegovi romani, pripovijetke i drame mogu se ubrojiti u značajnija djela europske književnosti i reprezentativan su uzorak novih tendencija u suvremenoj makedonskoj prozi. Svojevrсни poetički eklekticism njegovog postmodernog pisma inkorporirao je u sebe, u svojevrsnom konstruktivnom dijalogu, nacionalnu i globalnu, usmenu i pisanu književnu baštinu.

Autor je to koji ne mudruje, koji ironizira bez zajedljivosti, i prije svega je kroničar balkanskog mikrokozmosa u eroziji i njegovih bespomoćnih tragača za sveopćom pravdom i božjom milošću. Njegova imaginacija bogata je i raskošna, prožeta